

Præstø Lokalhistorie

Præstø Lokalhistoriske Arkiv & Lokalhistorisk
Forening for Præstø
19. årgang — Nr. 3. — aug 2010

Indhold

Arrangementer	s.3
Det nære samfund af Hans Chr. Thomsen	s. 4
Antonibakken af Hans Chr. Thomsen	s. 7
Bavnehøjgård af Hans Chr. Thomsen	s. 10
Et lille insekt ... af Hans Chr. Thomsen	s. 13
Annoncer og reklamer ... af Hans Chr. Thomsen	s.15
Bestyrelser	s. 19

Udgiver

Præstø Lokalhistoriske Arkiv, Lindevej 45, Præstø 4720. Tlf.: 5536 3109

E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

&

Præstø Lokalhistorisk Forening, Formand Dorte Worsø, Faksevej 8, Præstø

Tlf.: 5599 3724. E-mail: lystskovhus@mail.dk

Redaktion:

Elsie Björklund, Ellerødvej 44, Ørslev, Tlf.: 5598 5068, E-mail: troldb@mail.tele.dk

H.C. Hemmingsen, Fasanvej 6, Præstø, Tlf.: 5599 2416, E-mail hcnaebbet@hotmail.com

Hans Chr. Thomsen (ansv.) Egestræde 3, Skibinge, Tlf.: 5599 1494, E-mail: hctka@Mail.dk

For- og bagsidefoto af Hans Chr. Thomsen: Antonibakken & høstscene på Bavnehøjgård
Præstø Lokalhistorie udkommer 4 gange årligt, og dækker Præstø sogn og landsogn, Beldringe, Baarse, Skibinge, Allerslev og Jungshoved

Medlemskab af Lokalhistorisk Forening koster årligt 100 kr.

Indmeldelse kan ske hos Knud Holm Nielsen, Tlf.: 5599 1895

Havnevej 12, 4720 Præstø. E-mail: knuboholm@yahoo.dk.

Tryk: Nordfalsters Bogtrykkeri . ISSN: 1903-0886

Arkivets åbningstider: Mandag kl.15—19 og 1. lørdag i måneden kl.10—13, Lindevej 45,
4720 Præstø Tlf.: 55 36 31 09, E-mail: lokal@praesto-arkiv.dk

Arrangementer

Søndag d. 19. september kl 9 fra Præstø Bibliotek

Sensommerturen, i år arrangeret af Bevaringsforeningen, går til Vestlolland, hvor vi skal besøge to store herregårde og et fredet husmandssted. Først besøger vi Halsted Klosters gamle hovedbygning, der blev bygget i 1591 som enkesæde for dronning Sophie. Derefter kører vi til Pederstrup, der i begyndelsen af 1800-tallet var beboet af statsminister C.D.F.Reventlow. Inden vi ser slottet, skal vi spise frokost i det gamle vaskeri, hvor der er indrettet cafe. Der er to menuer at vælge i mellem: 1) En sandwichbolle m. serranoskinke, salat og garniture.2) Rimmet laks m. citroncreme,dild, brød og øko.smør. Drikkevarer og evt. kaffe m. kage er for egen regning. Fra Pederstrup kører vi til Bønnet og besøger et fredet bindingsværkshus fra 1790erne. Huset er privat beboelse, men vi har fået lov at komme indenfor. De, der har medbragt en termokande kaffe el. lign., kan nyde den i haven. Turen koster 225 kr. incl. bus, entreer, guider og frokost (uden drikkevarer).

Tilmelding er begyndt og seneste frist er en uge for turen. I kan melde jer hos :

Knud Holm Nielsen 55991895, Ralf Søgård Mortensen 55991407, Dorte Worsøe 55993724. Ved tilmelding oplyses navn, antal pladser, sandwich eller laks samt gerne om man ønsker kaffe / kage efter frokosten.

Torsdag d. 7 oktober kl. 19.30 i Bernhards baghus

Dorte Wille-Jørgensen fortæller om Vordingborg som magtcentrum

Tirsdag d. 31.august kl.19 på Biblioteket

Vil Præstø Lokalhistoriske Arkiv, sammen med Bevaringsforeningen for Præstø og Omegn fortælle om den fotoregistrering der er sket her i 2010 af omkring 90 bevaringsværdige huse i Præstø.

Lørdag den 16.oktober kl.14 på det gamle Rådhus (torvet)

Den dag er det 150 år siden Balle Lars blev henrettet på Galgebakken i Ugledige. Allerslev Beboerforening har den dag fået Kai Christiansen og sognepræst Torben Møllenbach til at fortælle historien og om de *'Spildte Guds ord på Balle Lars.'* Præstø Lokalhistoriske Arkiv vil vise materiale fra arkivet om Balle Lars. Læs nærmere i Ugebladet.

Lørdag d. 13.november kl.10-13, Lokalkvaternes dag på Præstø Lokalhistoriske Arkiv

I år vil alle arkiver fokusere på vejret igennem tiderne, og vi her i Præstø kan nok finde noget interessant materiale fra de oversvømmelser og storme, der har hærget byen og omegn. Hele november måned vil vi på Biblioteket have en udstilling om dette emne.

Det nære samfund

Hans Chr. Thomsen

Mange små lokalsamfund er blevet af-folket i de senere år, og som en reaktion herpå er opstået borgerforeninger, lokalråd eller landsbyråd i forsøg på at modvirke tendensen. De i dag så ud-skældte 68ere sagde, at ”småt er godt”, og partiet Venstre gik ligefrem til valg

Porten ind til Nysø. Foto: Hans Thomsen

dengang på at forsvare ”det nære samfund”. Godt nok.

Bondeplageren

Præstø var i slutningen af 1600-tallet et endog meget nært samfund. Størrelsen var til at overse, og indbyggerne kunne optælles på ... ja en 10 minutters tid. Men for at småt skal være godt, skal folk i et lokalsamfund jo opføre sig ordentligt. Det gjorde godsejer Lauritz Lauritzen ikke. Bestemt ikke. Han havde arvet Nysø ved faderens død i 1689, og i de 18 år han huserede i Præstø, erhvervede han et solidt ry for at være en bondeplager, og en der yppede kiv med folk. Ja, det syntes ligefrem at have været en slags tidsfordriv for ham. I den lette ende var der stridighederne og processer med borgerskabet i Præstø om hegn, markskel m.m. De stridigheder havde han arvet fra faderen. Selv specialiserede han sig i at indfange kreaturer, der havde forvilet sig ind på hans jord og føre dem til godset. Ja en gang lykkedes det ham ligefrem at

indfange 25 svin og i et optog triumferende føre dem til godset. Det må have været en af de bedre dage. Her holdt han dem så nogle dage, men ikke nok med det. Han krævede også betaling af deres ejermænd for foder, dyrene ikke engang havde fået under indespærringen.

En studeret godsejer

Det var ellers ikke fordi, godsejeren sad og hakkede i det. Han var en af de største af slagsen i Sydsjælland, og han hav-

de også studeret udenlands i sine unge dage. Det havde hans fæstebønder ikke, men de fandt alligevel nu og da udvej, for at sige tak for sidst. Når de f.eks. transporterede sæd til Præstø, stod Lauritz ofte vagt ved Vesterport, og hvis de ikke kørte på hans befaling, stævnedes han dem. Efterfølgende kunne ordentlige folk så sværge på, at sæden ikke havde været Nysøs. En gang beslaglagde han et læs havre fra Skibinge og beordrede det kørt til Nysø. Tæt udenfor gården gik der ild i kornet, og det nedbrændte til sidste kerne – det

var ikke megen kærlighed, der gik til spilde mellem ham og folk i Præstø.

Ridefogeden arvede

Søsteren kunne han heller ikke enes med. Han havde arvet Nysø og Sparsesholm sammen med hende i 1689, og i 1707 delte de arven. Hun fik Nysø – han Sparresholm. 1720 døde bondeplageren ved et vådeskud, og da testamentet blev åbnet, var søsteren

udelukket fra al arveret. I stedet tilfaldt det hele hans ridefoged, mod at denne betalte 600 rigsdaler til de fattige. ”Småt blev så langt om længe godt” i lokalsamfundet – om det også hjalp Laurtiz Lauritzen i det hinsides får henstå i det uvisse.

Antonibakken

Hans Chr. Thomsen

Der er mange holdninger omkring Antonibakken, Antonihøjen, Kvindebjerget, Nysøs mark eller Hovmarken, og interesserne for stedet er lige så mangfoldige som navnene. Og brugen af navne er heller ikke entydig. Det gamle amt og den ny storkommune har brugt

såvel Antonibakken som Antonihøjen i offentliggørelser. Om man vælger det ene, eller det andet, kan vel strengt taget også være hip som hap. I Nudansk ordbog forklares en bakke med en høj og vise versa. Nogle lokale aboriginale – indfødte landmandsslægter - mener,

at det slet ikke er aktuelt. Antonibakken er bare et nymodens navn. Det rigtige navn er Hovmarken. Navnet skyldes fæstebøndernes hoveri på Nysø i 1800-tallet – et hoveri de efterhånden slap for efter de store landbrugreformer. Alligevel hang navnet ved i de kredse helt op til årene efter 2. Verdenskrig - hvis man da ikke bare sagde Nysø mark.

Nogle mener, at Antonihøjen engang hed Kvindebjerget. Rigtigere er måske navnet Kvindebjergsmarken. Sådan er Antoniehøjen i alt fald benævnt på et kort fra 1926. Når højen blev kaldt Kvindebjergsmarken hænger det måske sammen med den runde, feminine form. Hvem ved?

På kvindebjerget byggede Nysø senere det grundmurede Friborg-hus til sine polske landarbejdere og landarbejder-sker. Nogle mener, at det blev kaldt kvindehuset. Huset eksisterer ikke mere – kun de kønsbetingede associationer er tilbage. Hvornår Kvindebjergsmarken fik sit nuværende navn er ikke til at sig, men navneskiftet er formodentlig sket i 1950erne.

Genius Loci - stedets ånd

Hvis man kan tale om stedets ånd - Genius Loci - på Antonibakken, så er der ikke en men flere af slagsen. De to basale knytter an til den klassiske arbejdsdeling mellem land og by. Den ene handler om købstaden, dvs. om handel og penge, den anden om landbruget, dvs. jorden og dens dyrkning. Antonibakken ”er jo bare en **græs-mark**”, som en landmand sagde, ”Før i tiden brokkede folk sig, når Nysø kørte gylle ud på marken, og når støvgenerne blev for store under høsten. Nu er Antonibakken pludselig blevet noget særligt – den er unik, og den har herlighedsværdi, og hvad ved jeg. Det er bare romantik”.

Cool Cash og herlighedsværdi

Den anden opfattelse af stedets ånd handler om **cool cash** – om bytilvækst, kapitalisering og skatte kroner i kommunekassen.

Nu er købstaden og landbrugets centrale roller for Præstø ikke længere, hvad de har været, og det er befolkningssammensætningen heller ikke. I 1930erne udgjorde tilflytterne omkring 70% - i

1950'erne var procenten vokset til små 80%. Min fornemmelse er, at mange af tilflytterne har spillet en stor rolle i modstanden mod byggeriet på Antonibakken – Præstøs **skønhed** fik dem hertil, og den skal ikke ødelægges.

I 2005 skrev Storstrøms Amtsråd: ”Situationen med det åbne land helt op til den tætte bybebyggelse er unik. Det

er en meget smuk entre til byen at køre ned ad Rødeledvej, langs det markante højdedrag ... I modsætning til de mange byer, hvor man bevæger sig gennem

industri- eller villakvarterer, har man ved Præstø et overblik over og en erkendelse af at komme til en gammel købstad.”

Claus Smith, der skrev bogen, ”Gamle huse i Præstø”, supplerer med at sige, at Rødeledvej er den eneste originale indkørsel, der er tilbage i nogen købstad i kongeriget.

Synet på Antonibakken

Synet på Antonibakken er således skiftet i tidens løb. I en periode er den set som en arbejdsplads i en anden som et æstetisk område. Ændringen er lidt beslægtet med havnens ændring fra erhvervs- til fritidshavn.

Navnet Antonihøjen henviser til Antonitterordenen. Den blev stiftet i Frankrig i 1095, kom til Sydslesvig i 1391 og til Præstø i 1470. Ordenen har ikke noget med højen at gøre, men navngiverne

har åbenbart ment, at stedets kvalitet krævede et navn, der var på niveau. Og i Præstø må denne religiøse og historiske reference siges at være på sin plads. Måtte den ikke blive krænket.

Bavnehøjgård i 200 år

Hans Chr. Thomsen

200 år har slægten Caspersen boet på Bavnehøjgård i landsbyen Skibinge lidt syd for Præstø. Dateringen på gårdens navn fortæller sig, men en bavn er et bål, der tændes som signal, for eksempel i krigstid, og en bavnehøj er natur-

ligvis en høj, hvorpå der har været en bavn. Og der er mere historie i højen. I 1876 undersøgte Nationalmuseet den og Berejser Müller – som sådan en størrelse hed – rapporterede tilbage, at højen var en rundhøj, i hvis midte der

fandtes en stendynge med ben i, ligesom der blev fundet brudstykker af et bronzesværd.

Selvstændighed

Den 25. september 1809 optræder den første Caspersen på Bavnehøjgård. Han fik gården i fæste fra Nysø og havde også hoveriarbejde der.

De store landbrugreformer i slutningen af 1700-tallet vendte op og ned på mange ting i bonde-Danmark. Jordene blev udskiftede – i Skibinge en delvis stjerneudskiftning - gårde brød op fra landsbyerne og blev flyttet ud på markerne. Bønderne begyndte at blive selvstændige, og der voksede senere højskoler og andelsbevægelse op omkring dem.

Den proces nåede også Bavnehøjgård. Sønnen af den første bonde – Lars Caspersen – skulle dog først i krig. Han deltog i krigen i Sønderjylland i 1848 og fik en medalje for det. Efter krigen frikøbte han gården af Baroniet Stampenborg - 8.425 rigsdaler betalte han for den d. 23. juni 1861, og dermed kom slægten på gården fremover til at bestå af frie bønder.

Markskellet fra stjerneskitningen kan stadig ses. Det er fredet af Nationalmuseet og er tydeligt i det bakkede landskab, hvor de stynede piletræer giver det perspektiv og karakter.

Markvandring

I det ny århundrede blev gården delt, men i 1985 samlede den nuværende Caspersen den igen, så den blev tilbageført til de oprindelige 54 tønder land. Moderne landbrug er andet end forurening og oprejst gylle i form af f.eks. korn. Det kan også være glæden ved naturen og bevidstheden om, at her har forfædre og mødre arbejdet og været i 200 år. Og det er ikke kun ejeren, der har glæde af den daglige markvandring, hvor man tidlig på dagen kan støde på rådyr og fasaner. Enkelte fra landsbyen

har også fået lov til turer på de højtliggende marker. Og på en lun sommeraften kan det hende, at ejeren på Bavnehøjgård lægger en flaske i kurven sammen med lidt mundgodt og går op til højen med sin kone. Herfra kan de se solen gå ned bag landsbyen og kirken, der står med sin vestvendte hvide bygningskrop i det faldende lys omgivet af sine døde. Længere ude rejser DLGs enorme bygning sig som et kulturelt landemærke med en stærk surreal udstråling, og nede ved fjorden er købstaden ved at gå til ro. Og når mørket kommer, kan de to gå hjem over de marker, som slægten har været på og dyrket i 200 år.

Et lille insekt med en stor virkning

Hans Chr. Thomsen

Op gennem 1800-tallet kunne Oldenborrerne i bestemte år afstedkomme panikagtige tilstande i landbruget, og kunne i skadevirkninger konkurrere med de bi-

belske 7 plager i Ægypten. I forhold til skadsvirkningen er billens størrelse ikke meget at tale om. Det er en ulykke på nogle få mil-

limeter med en stor sværmetrang hvert fjerde år. Hvad billerne manglede i størrelse havde de i mængde, og i sværmeårene kunne de ubesværet æde et område i ulykke. Ved en planteskole i Kolding dræbte de 3 $\frac{3}{4}$ millioner planter, og på godset Brahetrolleborg på Fyn åd de 119.000 rød-og ædelgranplanter ind i evigheden.

Her i Sydsjælland optalte man nogle steder 8-10 oldenborrerlarver pr. kvadratmeter. Den invasion ligner jo noget, vi kender fra de sidste par dræber-

snegle-år. En af årsagerne til de mange oldenborrer var et mere rationelt landbrugsdræning af jorden og et aftagende fugleliv.

I flyveåret

1887 indsamledes 3 $\frac{3}{4}$ millioner kg af det lille skadedyr. 3 $\frac{3}{4}$ million kg.. Det lader vi lige stå et øjeblik.

I 1895 udsendte indenrigsministeriet en vejledning i den korrekte måde at indsamle og ikke mindst henrette de små djævla på, og henviste herunder til metoden i Præstø amt, der effektivt hjalp bæsterne til en længerevarende alternativ eksistensform. Vejledningen under-

stregede, at metoden bedst praktiseres i fri luft.

Indenrigsministeriet marts 1895

Indsamlingen, skrev indenrigsministeriet, sker bedst ”i mindre Hold på tre til fire Voksne og lige saa mange Børn. De Voksne medfører Samlesække af stærkt Lærred, da Oldenborrerne hurtig gna-

ver sig gennem tyndslidte sække. Arbejdsdelingen sker paa følgende Maade: et par af de voksne udbrede Presenninger under Træer og Buske, hvorpaa Oldenborrerne hænge. Der-

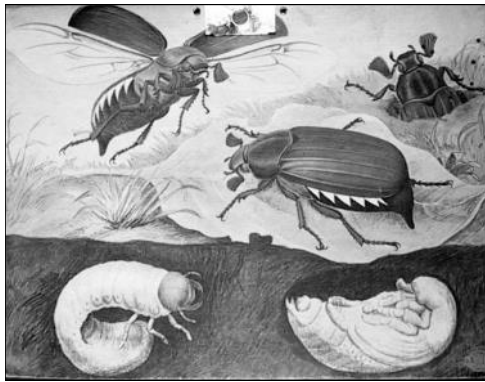
paa afbankes Træerne ved hjælp af et par tykke Stokke i stærke, hurtige Slag, og Børnene opsamle i deres Blikspande, hvad der styrter ned paa Presennin-gen.

Da Oldenborren er et meget haardført og sejlivet Insekt, er en hurtig, sikker og dog nogenlunde billig Dræbning af yderste Vigtighed. Disse tre Fordringer opfyldes ved Dampkogning

Hvor man ikke har Damp, gør man bedst i at opbrænde Dyrene i en 2-4 Alen høj Jerncylinder.

De paa flere Steder, især i Præstø Amt, anskaffede Valseværker arbejde hurtigt og sikkert. Paa grund af den ilde Lugt, de forårsage, bør de dog helst anvendes paa fri Mark.

At knuse Oldenborre ved hjælp af Tærskemaskiner maa bestemt fraraades.”

I dag er støre ofte nogle irriterende fugle, der æder vores kirsebær, men i 1800-tallet var de landmændenes allierede i bekæmpelsen af oldenborrerne. Som indenrigsministeriet skrev:

”Da det i de sidste Flyveaar viste sig, at Størene anrettede et meget betydeligt Nederlag paa de flyvende Oldenborrer ved at opsprætte Ryggen og uddrive deres Indvolde til Føde, har man heri en vægtig Grund til at frede denne fugl.”

I dag er der ikke længere grund til at uddrive billernes indvolde. Truslen fra Oldenborrerne er en saga blot - forhåbentlig.

Annoncer & reklamer fra en anden tid

Hans Chr. Thomsen

Den 4. januar 1913 kunne man i Præstø Amts Avis læse følgende udmærkede tilbud fra en gårdmandssøn: "En dannet, velstillet Gaardmandssøn, 31 Aar, søger Bekendtskab, eventuelt Ægteskab med en pæn dannet Pige eller yngre Enke uden Børn, helst med Formue". Det var en ny måde at søge mage på, og det var en ny tid, søgningen foregik i. Perioden op til og umiddelbart efter første Verdenskrig var en tid, hvor det gamle var vigende, uden at det ny rigtig var ankommet. Danmark var på vej mod et industrisamfund, og det betød, at de hidtil herskende normer var under pres. Så meget endda, at man ligefrem kunne tjene penge på udgivelse af såkaldte etikettebøger - bøger om korrekt adfærd mellem mennesker. Berømt for eftertiden blev især Emma Gads Takt og Tone fra 1918. I den skrev hun om frieri bl.a., at den tid var forbi, hvor en ung mand spurgte faderen om hans datters hånd. Og meget bedre stod det ikke til med unge piger: "I vore Dage

melder den unge Pige simpelthen sine Forældre, maaské ved Frokostbordet, at hun Aftenen før har forlovet sig med Bankfuldmægtig eller Løjtnant N.N., som de aldrig har set for deres Øjne, og at han vil give Møde ved Totiden, for at de kan stifte Bekendtskab med denne unge Mand."

Der var ikke let at være forældre. De skulle acceptere børnenes valg, mente Emma Gad, fordi det "er frugtlost at kæmpe mod Tidsånden"

Nutidens måde

Gårdmandssønnen gik på ægteskabsmarkedet i januars mørketid. Nogle få måneder efter sendte lyset en gårdmandsdatter af sted. I foråret rykkede hun også en annonce ind i lokalavisen: "Da min Veninde paa denne Nutidens Maade har fundet sig en Mand, vil jeg ogsaa forsøge min Lykke. Jeg er Gaardmandsdatter, godt kendt med Land og Byforhold, har lært saavel den fine som

den borgerlige Husholdning. En Medgift på 15.000 Kr. haves disponibel, og 12.000 Kr. bliver mig udbetalt om kort Tid."

Gårdmandsdatteren var ikke i tvivl om sin kønsrolle. Hun skulle stå for husholdningen og havde tilsyneladende færdigheder indenfor parallelsamfundene på land og i by. Det var åbenbart ikke tilstrækkeligt for en bondepige alene at præsentere sig selv som en bondepige. Hun signalerede dobbeltdannelse og beherskelse af livsstile fra to forskellige verdener, og hun havde økonomiske muskler i form af medgift. Set fra dagens Danmark er medgiftsfænomenet i øvrigt interessant. Det forsvandt gradvist i forbindelse med urbaniseringsprocessen. Oprindeligt var ægteskab og medgift et slægtsanliggende, men med urbaniseringen blev slægterne brudt op og familierne spredt for alle vinde. Pardannelsen blev en individuel affære, og den sejrende individualistiske bykultur blev i det lange løb en modgift mod medgiften, men hos gårdmandsdatteren fungerede den altså stadig. Hvis man i dag vil se medgiftsfænomenet praktiseret for fuld udblæsning, skal man gå til indvandrekredse. Her er ægteskabet ofte et slægtsanliggende,

hvor køn, seksualitet og økonomi indgår i slægtens videreførelse.

Selv om pardannelsen blev en individuel sag, så var det alligevel klogt at iagttage visse fundamentale forhold. Som Emma Gad så træffende sagde i forbindelse med et frieri: "gå aldrig med Hatten ned i Øjnene eller ned i Nakken. Det første ser pøbelagtigt ud, det sidste bondeagtigt."

Engangsflipper og udborede æbler

Væksten i antallet af reklamer og annoncer i lokalaviserne var ikke bare udtryk for en ekspanderende industri og et fremvoksende bysamfund, men også udtryk for et landbosamfund med aftagende selvforsyning og selvhjulpenhed.

Forudsætningen for reklamerne var naturligvis, at befolkningen kunne læse men også at den holdt et eller andet trykt medie. I 1864 havde 4 % af alle landbohjem avis – i 1873 var procenten steget til 25 % Der var altså stigende basis for reklamer, og i 1879 kom landets første reklamebureau - Weber & Sørensen i Århus.

Og med industrien kom der ny teknologi. Ingen ægteskaber er jo uden snavs

- heller ikke de to gårdmandsbørns mulige fremtidige ægteskaber. Men det var der råd for. Så tidligt som 1913 kunne de købe en vaskemaskine ved navn "Renvask" hos Tollunds Isenkram.

Den var hånddreven, og Tollund mente ikke overraskende, at den var landets bedste: "Den dypper Tøjet i Sæbevandet, vender det et Par Gange der. Løfter det op af Vandet og gnider det på Vaskebrættet, dypper, vender, løfter og gnider det igen og saa fremdeles, 50 Gange i Minuttet og gør det uden, at De behøver at tage haardt fat, 8 Lagner paa en gang, og de er rene og færdige paa mindre end 10 Minutter. Ingen anden Vaskemaskine til Haandkraft kan slaa den Rekord." Det var en ny tid, der bankede på, og den gav sig god tid. Endnu i 1950erne vaskede en 1/3 af landhusholdningerne ved hjælp af vaskebræt, og halvdelen vred tøjet op i hånden.

Det klassiske forløb af industrialiseringsprocessens første fase var, at dele af landhusholdningens arbejde flyttede på fabrik – garnet blev spundet, tøjet vævet, og de færdige produkter kunne købes hos Engelbrecht i Adelgade. Han solgte både tvistlærred, hørlærred, blålærred og dowlas.

Mange af navnene i reklamerne dengang virker lige så fremmedartede og eksotiske som IT-sproget i dag med dets klokfrekvenser, bitmaps, brugergrænseflade, firewall, router, VLAN osv. Når man f.eks. støder på et tilbud om en Artesisk Brøndboring til en rimelig penge, så må man lige vende skråen en gang eller to. Man må ty til encyklopædien for at få oplyst, at der er tale om en boret brønd, hvor vandet vælder frem ved eget tryk. Varer som Vikker, Vikkehavre og Blakærter må den ærede læser selv slå op. Det samme gælder en mejerede. I den mere forståelige ende var der salg af Reformforklæder, Flammet Børneuld, cremeblonder og ægte Zephyr-Reform-Kravetøj. Men det er først, når man når til tilbud om et læs hø, engangsflipper og Landspergs "Udborede, tørrede Æbler" at man begynder at føle sig nogenlunde på hjemmebane.

Det mest gennemgående ord i reklamerne i Præstø Amts Avis anno 1913 var ordet prima. Der reklameres f.eks. for Prima grov Rugklid, Prima Svine-tran, Prima Grisesylte, Prima ukrydret Svinefedt, Prima Hampereb, Prima Gulv-Lakfernis, Prima Svinemel - hvad

det så end er - og Prima Uldmousseline.

Tre gylte ved at fare

Perioden fra midten af 1800-tallet og frem til 1. Verdenskrig var den mest omkalfatrende i Præstø's historie. Der kom gadebelysning, banker, handelsforening, 4 aviser, jernbane, den privilegerede valgret blev afskaffet, kvinderne fik stemmeret, byen havde små 1.500 indbyggere i 1901— ca. 600 af dem havde stemmeret, socialdemokraterne og de radikale kom i byrådet, der kom vandtårn. Der var gang i den, som man siger.

De store købmænd havde mistet deres handelsmonopol i Præstø i 1857 men indtil 1920 havde de stadig monopol på handlen i et bælte omkring byen på 3-11 km.

Omdannelsen af Præstø fik afsmitning på antallet af annoncer i Præstø Amts Avis. Deres daglige antal steg fra omkring 25 i 1880'erne til 65 op mod 1. verdenskrig.

Omkring byen med al den dynamik lå oplandet med den vigende landbokultur. Det var her, at en "gift Kreaturpas-

ser og dygtig Malker" kunne få noget at rive i, her var der "Livsforsikringen for Svin" med årlige generalforsamlinger, her var der "Brune Italienerne" gik nogenlunde frit omkring i en tid før burhøns.

Det var her man kunne få tilbudt "Tre kraftige Gylte nær ved at fare". De tre var ikke ved at stikke af, men ved at føde - en gylt er en ung so, der endnu ikke har fået grise, og det var her en skomagersvend kunne få fast arbejde - hvis han var troende osv.

Lad os slutte af med en enkelt vittighed. Dem var der mange af i lokalaviserne, og denne her fortæller lidt om et nyt Danmark, hvor det nederste folk begyndte at få mæle: En stor Mand i Sognet var død og Venner og andre besluttede at rejse ham en Mindesten. Den blev bestilt og leveret, og på Afsløringsdagen var alle Sognets Beboere samlet på Kirkegården, også de mange Fjender og Misundere, som den store Mand havde haft.

Da Klædet fjernedes fra Mindestenen, der afslørede al sin Vælde, var der en af disse Misundere, der godtede sig og sagde: "Den Sten ská nok holde ham på Plads".

Fmd. Lis Rathsach, Hjørnehusvej 21, 4720 Præstø. Tlf.: 5599 2626,
E-mail: lis.rathsach@c.dk

Arkivleder Ove Rye Jørgensen, Ugledigevej 19, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6016. E-mail: over-
ye@post.tele.dk

Styrelsesmedl. Elsie Bjørklund,
Ellerødvej 44, Ørslev, 4760 Vordingborg
Tlf. 5598 5068.
E-mail: troidbj@mail.tele.dk

**Styrelsesmedl. (For Lokalhistorisk For-
ening) Ole E. Hansen**, Ved Gadekæret 2,
Skibinge. 4720 Præstø Tlf. 5599 1464

Styrelsesmedl. Marianne Christoffersen
Strandgårdsvej 4, 4720 Præstø
Tlf.: 5599 1089, E-mail: mak@sport.dk

Styrelsesmedl. Bent U. Mortensen,
Spurvevej 9, 4720 Præstø.
Tlf. 5599 1755, E-mail: beum@dbmail.dk

Styrelsesmedl. Knud Skovbæk,
Nihojvej 8, 4720 Præstø. Tlf. 5599 6142
E-mail: knud.skovbaek@digtele.dk.

H.C. Hemmingsen, Fasanvej 6, Præstø, Tlf.:
5599 2416, E-mail hcnaebbet@hotmail.com

Styrelsesmedl. Hans Chr. Thomsen, Ege-
stræde 3, Skibinge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494.
E-mail: hctka@mail.dk

Fmd. Dorte Worsøe, Faksevej 8,
4720 Præstø. Tlf. 5599 3724.
E-mail: lystskovhuset8@mail.dk

Næstfmd. Ole E. Hansen, Ved Ga-
dekæret 2, Skibinge. 4720 Præstø Tlf.
5599 1464

Kasserer Knud Holm Nielsen, Hav-
nevej 12, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1895.
E-mail: knuboholm@yahoo.dk

Best.mdl. Gurli Nielsen, Hestehave-
vej 77, 4720 Præstø. Tlf. 5599 1416

Best.medl. Bodil Møller, Juulsvej 33,
4720 Præstø. Tlf. 5599 3555

Suppl. Inge Knudsen, Jernbanevej 14
st.tv., 4720 Præstø. Tlf. 5672 5161.
E-mail: wesse@lic-mail.dk

Suppl. Ralf Søgård Mortensen, Abil-
højvej 10, Tlf.: 5599 1407

Redaktør af ”Præstø Lokalhistorie”:
Hans Chr. Thomsen, Egestræde 3,
Skibinge. 4720 Præstø Tlf.: 5599 1494.
E-mail: hctka@mail.dk

